

Harry Walter, *Wörterbuch deutscher sprichwörtlicher und phraseologischer Vergleiche, Teil 1* (Hamburg, Verlag Dr. Kovač, 2008, 332 str.)

Prošle je godine u nakladi Dr. Kovač u Hamburgu izišao *Wörterbuch deutscher sprichwörtlicher und phraseologischer Vergleiche, Teil 1* («Rječnik njemačkih poredbenih poslovice i frazema, Prvi dio») autora Harryja Waltera, njemačkoga sveučilišnog profesora u Institutu za slavistiku pri Filozofskom fakultetu u Greifswaldu. Harry Walter je poznati rusist i slavist koji se bavi područjima leksikologije, leksikografije i frazeografije, ruskim supstandardom te ruskom, slavenskom i njemačkom frazeologijom u europskom kontekstu, a autor je brojnih rječnika te udžbenika, gramatika i nastavnih materijala za učenje ruskoga kao stranog jezika za škole i visoka učilišta.

Ovaj je Rječnik vrijedan doprinos njemačkoj leksikografiji koja u svjetskim razmjerima općenito zauzima visoko mjesto po broju i raznolikosti izdanih rječnika. To je prvi takve vrste na njemačkome govornom području, a jedan od ukupno tri rječnika poredbenih frazema unutar grupe germanskih jezika. Uz ovaj postoji još samo nizozemski rječnik poredbenih frazema *Groot vergelijkingen woordenboek: verklaring en herkomst van vergelijkingen*¹ i nizozemski tezaurus organiziran po semantičkim poljima *Het juiste woord*², dok u drugim germanskim jezicima, koliko nam je poznato, nema takvih. Za razliku od germanskih jezika mnogi se slavenski jezici mogu pohvaliti ovom vrstom leksikografskog uratka: ukrajinski (Гурин³; Юрченко, Івченко⁴), ruski (Лебедева⁵; Огольцев⁶; Мокиенко⁷; Горбачевич⁸), češki (SCF⁹), poljski (Bańko¹⁰), hrvatski (Fink Arsovski i sur.¹¹) itd.

»Rječnik njemačkih poredbenih poslovice i frazema« obuhvaća 332 stranice, a sastoji se od popisa kratica, dvaju predgovora čiji su autori V. M. Mokienko i sam Harry Walter, zatim od središnjeg dijela Rječnika (31–327) te popisa korištene literature.

- 1 Boon, Ton den: *Groot vergelijkingen woordenboek: verklaring en herkomst van vergelijkingen*, Utrecht/Antwerpen: Van Dale Lexicografie, 2007.
- 2 Claes, F., Brouwers, L.: *Het juiste woord*, Spectrum, Uitgeverij HET, 2002.
- 3 Gurin, Ivan: *Образное слово. Постійні народні порівняння*. Київ. Дніпро, 1966.
- 4 Őrčenko, O. S., Івченко, А. О.: *Словник стійких народних порівнянь*. Харків: Основа. 1993.
- 5 Lebedeva, L. A.: *Устойчивые сравнения русского языка во фразеологии и фразеографии*. Кубан. гос.ун-т. Краснодар, 1994.
- 6 Ogoľcev, V. M.: *Словарь устойчивых сравнений русского языка*. Русские словари. АСТ. Астрель. Москва, 2001.
- 7 Mokienko, V. M.: *Словарь сравнений русского языка*. Норинт. Санкт-Петербург 2003.
- 8 Gorbačević, K. S.: *Словарь сравнений и сравнительных оборотов в русском языке*. АСТ. Астрель. 2004.
- 9 Slovník české frazeologie a idiomatiky: *výrazy slovesné*, Academia Praha, 1994.
- 10 Bańko, M.: *Słownik porównań*. Wyd. Naukowe PWN. Warszawa, 2004.
- 11 Fink Arsovski i sur.: *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema*. Knjižica. Zagreb, 2006.

U Predgovoru, koji je sastavio eminentni frazeolog V. M. Mokienko, sveučilišni profesor iz Sankt Peterburga i predsjednik Frazeološke komisije pri Međunarodnom slavističkom komitetu, navodi se kako je teško samostalno uobličiti prikladnu poredbu koja bi najpreciznije izrazila osjećaje ili prenijela sliku ili zvuk, ili koja bi okarakterizirala određeni predmet, stanje ili osobu. Poredbom se ne imenuje samo svijet oko nas, već se njome on i vrednuje. Cilj je Rječnika upravo to vrednovanje, odnosno 'prevrednovanje' njemačke kulture na način da se nacionalni frazemi razgraniče od posuđenih i tuđih, a preduvjet za to je upoznavanje s ovdje obrađenom gradom.

Mokienko tvrdi da posežemo za poredbama kada nam nedostaje neka riječ ili pojam i pritom se služimo jednom od najstarijih i najpouzdanijih metoda, a ta je da zapravo uspoređujemo nepoznati pojam s poznatom slikom. Poredbe su u jeziku jako učestale zbog jasnih slika koje prenose te zbog svoje ekspresivnosti. Sažetost njihova izraza ili jezična ekonomija, koja se očituje stalnom težnjom jezika za konciznijim i kraćim oblikom, također je prednost poredbe u odnosu na duge opise i objašnjenja istoga sadržaja.

U ovoj se građi po brojnosti ističu jedinice s komponentom životinjā i biljaka (zoonimi i fitonimi). Čak je pedesetak poredbi s komponentom *pas* nabrojeno u samom Mokienkovu Predgovoru, a frazemi sa zoonimima ujedno su i najbrojniji u Rječniku. Izdvajamo nekoliko poredbenih frazema s komponentom *pas*:

- *etw. abschütteln wie der Hund den Regen (die Regentropfen, das Wasser)*¹²
- *etw. abschütteln wie der Hund die Flöhe*¹³
- *dastehen wie ein verprügelter Hund (wie ein begossener Pudel)*¹⁴
- *um etw. betteln wie ein Hund*¹⁵
- *leiden wie ein Hund*¹⁶
- *treu wie ein Hund*¹⁷

U Rječniku nisu zastupljene samo poredbe iz standardnog jezika, već su tu i dijalektalne, regionalne i arhaične forme preuzete iz različitih izvora. U prvom dijelu Predgovora autor piše da je prikupljao građu iz različitih njemačkih rječnika te drugih izvora: radijske i televizijske emisije, internet, beletristika, publicistika, razgovorni jezik.

Ne smije se zanemariti činjenica da je postojala i jedna otegotna okolnost u radu na Rječniku. Valjalo je, naime, oblike frazema i ostale podatke u Rječniku uskladiti s pravilima Reforme njemačkog pravopisa iz 1996. g. (Reform der deutschen Rechtschreibung von 1996) uvedene 1998. s periodom prilagodbe od 10 godina.

Rječnik sadržava poredbene frazeme triju strukturnih tipova. Najviše poredbenih frazema ima trodijelnu strukturu (A+B+C). Takva struktura pretposta-

12 dosl. 'stresti što sa sebe kao pas kišu (kapljice kiše, vodu)'

13 dosl. 'stresti što sa sebe kao pas buhe'

14 dosl. 'stajati kao prebijeni pas (kao mokri pudl)'

15 dosl. 'moliti što kao pas'

16 dosl. 'patiti kao pas'

17 dosl. 'vjeran kao pas'

vlja komponentu koja se uspoređuje (A–dio), poredbeni veznik *wie* ili rjeđe *als* koji je u ovoj funkciji arhaični veznik (B–dio), te komponentu s kojom se uspoređuje (C–dio). Ovo ćemo potkrijepiti primjerima: *weich wie Juchten (Juchtenleder)*¹⁸, *[ab]fallen wie Fallobst (wie eine reife Birne)*¹⁹, *ein Gemüt haben wie ein Elefant*²⁰ itd. Primjeri dvodijelnog strukturnog tipa (B+C) su: *[wie] eine Marionette [am Gängelband] sein*²¹, *wie ein Maikäfer*²², *wie gemalt*²³ itd. Posljednji tip poredbenih frazema je jednokomponentni strukturni tip, odnosno složenice, primjerice: *schneeweiß*²⁴, *himmelblau*²⁵, *aalglatt*²⁶, *butterweich*²⁷ itd.

U gradu su uključene još i poslovice s komparativnom konstrukcijom, kao što su na primjer:

- *Vorbeugen ist besser als heilen*²⁸
- *Lieber (besser) ein Spatz (den [ein] Sperling) in der Hand als die Taube auf dem Dach*²⁹
- *Ein armer Mann hat so viele Kinder wie ein Sieb Löcher*³⁰

Frazemi su u Rječnik uvrštavani po morfološkom principu, pri čemu se glavnom smatra komponenta u C–dijelu, tj. prva imenica, prilog, pridjev itd. Prednost ovakvog pristupa je pronalaženje svih poredbi s jednakim elementom *tertium comparationis*, primjerice, frazemi *sich benehmen wie ein Schwein*; *bluten wie ein Schwein*; *besoffen wie ein Schwein*³¹ u rječniku se mogu naći pod nadnatuknicom SCHWEIN, das. Nedostatak, s druge strane, prema mišljenju samoga Harryja Waltera, jest činjenica da je tako teže pronaći jedinice koje pripadaju istomu semantičkom polju.

Rječnički je članak strukturiran na sljedeći način: na prvom je mjestu nadnatuknica, zatim slijedi natuknica popraćena stilskom odrednicom (npr. *ugs.*, *bildungsspr.*, *scherz.*, *vulg.*, *jug.*, *iron.*³² itd.), potom definicija, a onda i izvor u kojem je potvrđen frazem ili poslovice. Na kraju stoji podatak o porijeklu frazema koji ostaje na sinkronijskoj razini. Primjer:

18 dosl. 'mekan kao juhta'

19 dosl. '[ot]pasti kao zrelo voće (kao zrela kruška)'

20 dosl. 'biti osjećajan kao slon'

21 dosl. 'biti [kao] marioneta [na koncu]'

22 dosl. 'kao hrušt'

23 dosl. 'kao naslikan'

24 dosl. 'bijel kao snijeg'

25 dosl. 'plav kao nebo'

26 dosl. 'klizak kao jegulja'

27 dosl. 'mekan kao maslac'

28 dosl. 'bolje spriječiti nego liječiti'

29 dosl. 'bolje vrabac u ruci nego golub na krovu'

30 dosl. 'siromašan čovjek ima djece koliko i sito rupā'

31 dosl. 'ponašati se kao svinja'; 'krvariti kao svinja'; 'biti pijan kao svinja'

32 dosl. 'razg., knjiž., šalj., vulg., žarg., iron.'

KIRCHENMAUS, die

arm wie eine Kirchenmaus (ugs. scherz.) = *sehr arm*. Die in der Kirche lebende Maus findet keinerlei Vorräte und ist also die ärmste aller Mäuse. Szczek, Wysoczański 2004, 116; DZR 2007, 50. Seit 1600 ff. Küpper 1993, 414 (nach Röhrich 2001, 1, 98 seit dem 18. Jahrhundert bezeugt). Vgl. russ. *Беден как церковная мышь*, polnisch *biedny jak mysz kościelna*, engl. *as poor as a churchmouse*, ebenso franz. *guex comme un rat d'église* (veraltet).³³

Napomenimo da se ovdje uz nadnatuknicu navodi oznaka gramatičkog roda imenicâ i nastavak u množini što nije praksa u frazeološkim rječnicima. Isto tako primjećujemo da jedan dio članaka u Rječniku sadržava ekvivalentne frazeme na drugim slavenskim i neslavenskim jezicima (usp. ruski, poljski, engleski i francuski u gore navedenom primjeru). Osim stilske odrednice uz natuknicu se često nalaze i podatci o vremenskoj raslojenosti (npr. *arch.*³⁴) te oblici imenicâ iz starogornjonjemačkoga (razdoblje 750.–1050.) i srednjogornjonjemačkoga (razdoblje 1050.–1350.) (*ahd.*, *mhd.*).³⁵

Primjer poslovice:

LOB, das; –(e)s, –e <Pl. selten> [mhd., ahd. lop, rückgeb. aus loben]

Lob wirkt mehr als Tadel. (Sprichwort) = *Eine anerkennend geäußerte, positive Beurteilung, die man jmdm., seinem Tun, Verhalten o. Ä. zuteil werden lässt, ist motivierender als der Hinweis auf Unzulänglichkeiten*. Dieses Modell ist weit verbreitet: *Lohn feuert mehr an als Strafe abschreckt*. – *Lob spornt mehr an als (ein) Tadel abschreckt*. Wander 3, 205.³⁶

Sljedeći bi korak u radu mogao biti višejezični pristup gradi. Kao uspješni primjer ovakvog jednog priručnika Harry Walter ističe već navedeni rječnik grupe frazeologa slavista objavljen u Hrvatskoj 2006. godine u kojem su poredbeni frazemi obrađeni u devet slavenskih jezika.

Autorovi etimološki komentari uz rječničke jedinice, koji sežu od povijesnih i etnografskih preko mitoloških pa sve do općih, čine ovaj priručnik izrazito vrijednim jer je cilj tih komentara prikazati i upoznati nacionalnu posebnost pa je u tom smislu humboldtova teorija »Weltanschauung« dobila još jednu potvrdu. Ipak, ne pokazuje se u ovom Rječniku isključivo nacionalna posebnost jer

33 Doslovni prijevod nadnatuknice, natuknice, stilske odrednice i definicije glasi:

CRKVENI MIŠ, ž. r.

siromašan kao crkveni miš (razg. šalj.) = *jako siromašan*. Miš koji živi u crkvi ne pronalazi nikakve zalihe i zato je najsiromašniji od svih miševa.

34 dosl. 'arh.'

35 dosl. 'starogornjonjem., srednjogornjonjem.'

36 Doslovni prijevod navedenog članka:

POHVALA, s. r.

Pohvala djeluje bolje od pokude. (poslovica) = *Pozitivna procjena kojom se izražava priznanje za nečiji postupak, ponašanje i sl. bolje motivira od upozoravanja na nedostatke*. Ovaj je model široko rasprostranjen: *Nagrada više potiče nego što kazna plaši*. – *Pohvala potiče više nego što pokuda plaši*. Wander 3, 205.

se tu mogu naći i biblizmi (*eher geht ein Kamel durch ein Nadelöhr*³⁷) i europeizmi (etw. (jmdn.) *suchen wie eine Stecknadel im Heuhaufen* (Heuschöber)³⁸).

»Rječnik njemačkih poredbenih poslovice i frazema, Prvi dio« namijenjen je ponajprije frazeolozima i paremiolozima germanistima, ali ne samo njima već i svima koje zanimaju poredbe, poredbeni frazemi i poslovice. Studenti germanistike će ovdje pronaći na jednom mjestu popisane poslovice poredbene strukture i poredbe što će im znatno pomoći u učenju jezika. A osobita vrijednost Rječnika jest i skupljena građa. Treba napomenuti da će ovakav priručnik biti od velike koristi i kod prevođenja. Ovaj je uradak velik doprinos njemačkoj leksikografiji samim time što je prvi ovakve vrste na toj sceni. Svaki će njegov korisnik zasigurno saznati mnogo novoga bez obzira na to radi li se o izvornom govorniku njemačkoga ili ne. Naznaka da se radi o prvom dijelu Rječnika nagovješćuje njegov nastavak koji iščekujemo s iznimnim zanimanjem.

Branka Barčot

37 dosl. 'prije će deva kroz ušicu igle'

38 dosl. 'tražiti što (koga) kao iglu u plastu sijena'